

Formacja seminarzystów wobec wyzwań współczesnego świata

Formowanie seminarzystów do bycia w przyszłości kapłanami, którzy owocnie kontynuowałiby zbawczą misję Jezusa Chrystusa Dobrego Pasterza we współczesnym świecie, pełnym różnorodnych wyzwań, stanowi jedno z najważniejszych zadań Kościoła¹.

Ojciec Święty Jan Paweł II w Liście do kapłanów na Wielki Czwartek 1979 roku pisze: „Trzeba dzisiaj na nowo podjąć wszelki wysiłek [...], aby formować nowe generacje kandydatów do kapłaństwa [...]. Trzeba czynić to z autentycznym duchem ewangelicznym i jednocześnie «odczytując» we właściwy sposób znaki czasów [...]. Pełne przywrócenie właściwego życia seminariów w całym Kościele będzie najlepszym sprawdzianem realizacji odnowy, do której Sobór ukierunkował Kościół”².

W posynodalnej adhortacji apostołskiej *Pastores dabo vobis* stwierdza natomiast: „Nadszedł czas, by mówić odważnie o życiu kapłańskim jako o bezcennej wartości, wspaniałej i uprzywilejowanej formie życia

Ks. RYSZARD SELEJDAK – dr hab. teologii, ur. 17.01.1958 r. w Krompolowie, prezbiter archidiecezji częstochowskiej, patrysta i teolog dogmatyk. Doktorat z teologii patrystycznej – 1991 r. (Papieski Instytut Patrystyczny „Augustinianum” w Rzymie), habilitacja z teologii dogmatycznej – 2011 r. (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie). Od 15 maja 1991 r. – pracownik watykańskiej Kongregacji Edukacji Katolickiej. Od 1 marca 2002 r. – Dyrektor Departamentu Seminariów tej Kongregacji. Od 22 kwietnia 2013 r. – Dyrektor Departamentu Seminariów watykańskiej Kongregacji ds. Duchowieństwa.

¹ BENEDYKT XVI, *List do Seminarzystów*, 18.10.2010, Watykan 2010, „L’Osservatore Romano”, wyd. pol. 11 (2010), 3-8; B. PITAUD, *La formation des futurs prêtres, un ministère spécifique au coeur de la vie de l’Eglise*, „Seminarium” 2 (1994), 351-367; M. GAHUNGHU – V. GAMBINO, *Formare i presbiteri. Principi e linee di metodologia pedagogica*, Roma 2003, 23; A. FAVALE, *Vocazione comune e vocazioni specifiche. Aspetti biblici, teologici e psico-pedagogico-pastorali*, Roma 1981, 322-330; R. SELEJDAK, *Formacja ludzka i intelektualna przyszłych kapłanów*, „Studia Theologica Varsaviensia UKSW” 2 (2013), 125.

² JAN PAWEŁ II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek 1979 roku*, 8.04.1979, Vatican 1979, 3.

chrześcijańskiego. Wychowawcy, a szczególnie duchowni, powinni bez lęku przedstawiać w sposób jasny i zdecydowany powołanie do kapłaństwa jako realną możliwość dla tych młodych, którzy posiadają niezbędne dary i przymioty³. W tym samym dokumencie zauważa ponadto: „[...] Kościół uważa formację przyszłych kapłanów – zarówno diecezjalnych jak i zakonnych – i ich ustawiczną troskę, przez całe życie, o osobiste uświęcenie w posłudze, a także troskę o ciągłą odnowę duszpasterskiego zaangażowania za jedno z najdelikatniejszych i najważniejszych zadań, od których zależy przyszłość ewangelizacji ludzkości”⁴.

1. Posługa kapłańska w kontekście wyzwań dzisiejszych czasów

Benedykt XVI w homilii wygłoszonej podczas Mszy św. na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan w 2010 r. wymienia liczne wyzwania naszych czasów. Zalicza do nich: sekularyzację, obojętność religijną, hedonizm, trudne zagadnienia etyczne dotyczące początku i końca życia, problemy stawiane przez postęp nauki, dialog z innymi religiami, ochronę świata stworzonego, propagowanie wspólnego dobra i pokoju, ochronę osoby ludzkiej jako głównego punktu odniesienia, zaangażowanie w walkę z dramataми dnia dzisiejszego, takimi jak: głód, ubóstwo, analfabetyzm czy niesprawiedliwy podział dóbr⁵.

³ TENZE, *Adhortatio apostolica postsynodalis de Sacerdotum formatione in aetatis nostrae rerum condicione „Pastores dabo vobis”* (PDV) 39, AAS 84 (1992), 723-724: „Tempus adest ut strenue de vita sacerdotali sic loquamur ut ipsa veluti inaeestimabilis appareat valor, necnon splendens ac peculiaris vitae christianae optio. Ne paveant ergo educatores, praesertim si sacerdotes ipsi sunt, expliciter et fortiter vocationem ad presbyteratum proponere tanquam veram possibilitatem iis omnibus iunioribus oblatam, quos dona et dotes iuxta rei mensuram habere constiterit”, JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska posynodalna „Pastores dabo vobis” o formacji kapłanów we współczesnym świecie*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, Kraków 1996, 468.

⁴ Tamże 2, AAS 84 (1992), 659: „Futurorum namque sacerdotum formatio tum dioecesanorum tum religiosorum et assidua cura per integrum vitae cursum protrahenda, in ipsorum tendens sanctificationem personalem in ministerio et per continuam renovationem in ipsorum pastoralii navitate operandam, habetur ab Ecclesia unum ex muneribus maioris momenti atque difficultatis ad futuram generis humani evangelizationem”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 410.

⁵ BENEDYKT XVI, *Homilia podczas Mszy Świętej na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan*, 20.01.2010, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 3-4 (2010), 20. Por. I. SMENTEK, *Wymagania wobec kapłanów w nietatwym kontekście współczesności na podstawie wypowiedzi Benedykta XVI związanych z Rokiem Kapłańskim*,

Zdaniem Benedykta XVI, świat hedonizmu i relatywizmu moralnego stara się usunąć Boga poza horyzont życia i nie pozwala na przyjęcie jasnego systemu wartości, który pomagałby odróżniać dobro od zła⁶. Również popularyzowana obecnie zbytnia pewność siebie, pokładanie ufności we własnych możliwościach, zamyka na Boga⁷. Papież zauważa, że zatrucie ducha nie bierze się znikąd, ale jest dokonywane świadomie, np. przez banalizowanie ludzkiej seksualności i promowanie przemocy, tak aby człowiek coraz bardziej przyzwyczajał się do zła i zatracił poczucie grzechu⁸.

W konsekwencji następuje eliminowanie *sacrum* z życia osobistego i społecznego⁹. Coraz więcej ludzi w krajach o tradycji chrześcijańskiej nie zna Boga. Ojciec Święty mówi wręcz o „chorobie dusz”, jaką jest nieznajomość Boga¹⁰. Jej przejawy to fałszywe, powierzchowne, dalekie od Ewangelii wyobrażenie o Bogu i zagubienie perspektywy wieczności. W efekcie ten, kto nie ma nadziei zbawienia, nie chce być obrazem Boga, którego błędny wizerunek sobie tworzy, i żyje tak, jakby już nic nie było po śmierci¹¹, albo przynajmniej daje pierwszeństwo doczesności, odkładając sprawy Boże na dalszy plan¹².

Według Benedykta XVI uznanie relatywizmu za obowiązującą ideologię prowadzi do odrzucenia społecznego znaczenia religii. Niekiedy przybiera to formę zacietrzewionej wrogości i pogardy wobec chrześcijaństwa¹³. Nic dziwnego, że w kontekście czynnej sekularyzacji, która stara się usunąć Boga z życia publicznego, aby człowieka uczynić nie-

„Warszawskie Studia Teologiczne” 1 (2010), 143-156.

⁶ BENEDYKT XVI, *Przemówienie do uczestników Kursu dla spowiedników zorganizowanego przez Penitencjarię Apostolską*, 11.03.2010, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 5 (2010), 34.

⁷ TENŻE, *Homilia podczas Mszy Świętej w Uroczystość Objawienia Pańskiego*, 6. 01. 2010, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 2 (2010), 19.

⁸ TENŻE, *Homilia podczas Mszy Świętej w Uroczystość Zesłania Ducha Świętego*, 31. 05. 2009, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 10 (2009), 9.

⁹ TENŻE, *Przemówienie podczas Audiencji Generalnej*, 24.06.2009, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 9 (2009), 48.

¹⁰ TENŻE, *Homilia podczas Mszy Świętej w Uroczystość Św. Apostołów Piotra i Pawła*, 29. 06. 2009, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 10 (2009), 23.

¹¹ TENŻE, *Homilia wygłoszona podczas Mszy Świętej w Uroczystość Zesłania Ducha Świętego*, 9.

¹² TENŻE, *Homilia podczas Pasterki w Bazylice św. Piotra*, 24.12.2009, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 2 (2009), 9.

¹³ TENŻE, *Przemówienie do korpusu dyplomatycznego*, 11.01.2010, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 2 (2010), 43.

wolnikiem, również kapłaństwo i kapłani są traktowani jako „element obcy”¹⁴. Często też kapłani są znieważani i prześladowani, nawet nieraz zmuszani do złożenia świadectwa krwi. W obliczu wspomnianych wyzwań wielu kapłanów nie radzi sobie z nimi, przeżywa różnego typu kryzysy, załamuje się, czego konsekwencją są coraz częstsze odejścia od kapłaństwa¹⁵.

Doświadczenie uczy, iż właściwa formacja przyszłych kapłanów ma ogromne znaczenie nie tylko dla owocnej posługi duszpasterskiej, ale również dla przewycięzania różnych trudności i kryzysów życiowych.

2. Wyższe seminaria duchowne jako właściwe miejsce formacji kapłańskiej

Wizytacje Apostolskie, przeprowadzone przez Kongregację Edukacji Katolickiej w ostatnich 30 latach niemal we wszystkich seminariach na całym świecie, ukazały, iż w niektórych Kościołach lokalnych próbuje się osłabić specyficzną rolę seminarium jako niezbędnej instytucji powołanej do zapewnienia właściwej formacji kandydatom do kapłaństwa. W tym względzie uwidoczniły się takie niepokojące fakty, jak: nieuzasadniony pobyt niektórych seminarzystów poza seminarium; obecność studentów świeckich w budynkach seminariów; próby zastępowania jednolitej wspólnoty seminarium małymi wspólnotami. W konsekwencji, pewna część seminarzystów mieszka w seminarium jedynie przez bardzo krótki okres, a później przebywa poza nim, utrzymując jedynie sporadyczne kontakty z rektorem i ojcem duchownym.

Ponadto próbuje się wprowadzać nowe modele seminarium sprzeczne z modelem klasycznym, jak uczynił to na przykład w Paryżu kard. Jean-Marie Lustiger. O. Wojciech Giertych przedstawiając ten model, pisze: „Seminarzyści najpierw spędzają razem rok w domu formacji, który spełnia funkcję analogiczną do nowicjatu zakonnego. Potem, na dalszych latach studiów, są oni przydzieleni do parafii paryskich i mieszkają na plebaniach, mając już pewne obowiązki duszpasterskie.

¹⁴ TENŹE, *Przemówienie do uczestników Sympozjum Teologicznego zorganizowanego przez Kongregację ds. Duchowieństwa*, 12.03.2010, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 5 (2010), 35-36.

¹⁵ TENŹE, *List na rozpoczęcie Roku Kapłańskiego z okazji 150. rocznicy «dies natalis» świętego Proboszcza z Ars*, 16.06.2009, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 7-8 (2009), 3.

W małej wspólnocie księży przy parafii łatwiej można poprowadzić i ocenić seminarzystów niż w dużej wspólnocie seminaryjnej. Na wspólne zajęcia zaś dojeżdżają oni, podobnie jak świeccy studenci, wygodnym paryskim metrem¹⁶.

Wobec tej budzącej niepokój sytuacji, Magisterium Kościoła z wielką determinacją i przekonaniem stara się promować seminarium jako uprzywilejowaną i konieczną instytucję dla formacji kapłańskiej również w czasach nam współczesnych. Już Sobór Watykański II w Dekrecie o formacji kapłańskiej *Optatam totius* stwierdził: „Do formacji kapłanów konieczne są wyższe seminaria¹⁷ i nazywa je „sercem diecezji” (*cor dioecesis*)¹⁸.

Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Pastores dabo vobis* potwierdza konieczność wyższego seminarium duchownego dla formacji kapłańskiej, określając je jako „doskonałe miejsce formacji” (*optimus formationis locus*)¹⁹. Papież przytacza za Ojcami Synodu Biskupów także rację wynikającą z bardzo szerokiego doświadczenia: „Instytucja ta wydała w przeszłości i nadal wydaje obfite owoce na całym świecie²⁰.

W tym kontekście możliwość skrócenia okresu pobytu seminarzystów w seminarium²¹ należy rozważać jako wyjątkową i tylko w szczególnie uzasadnionych przypadkach. Jeśli zaś chodzi o pobyt alumnów przez cały okres formacyjny w seminarium, to trzeba wiernie zachowywać wskazania soborowe, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* i adhortacji *Pastores dabo vobis*. Każda wspólnota seminaryjna, bez

¹⁶ W. GIERTYCH, *Papieże bez seminarium*, „Pastores” 47 (2010) 2, 28.

¹⁷ CONCILIUM VATICANUM II, *Decretum de institutione sacerdotali* „*Optatam totius*” (DFK) 4, AAS 58 (1966), 716: „Seminaria Maiora ad sacerdotalem conformationem necessaria sunt”, *Dekret o formacji kapłańskiej* „*Optatam totius*”, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002, 291.

¹⁸ Tamże 5, AAS 58 (1966), 717, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 291.

¹⁹ PDV 60, AAS 84 (1992), 763, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 501. Por. BENEDYKT XVI, *List do Seminarzystów*, Wstęp, 4; FRANCISZEK, *Przemówienie podczas spotkania w Auli Pawła VI z seminarzystami, nowicjuszami, nowicjuskami i młodzieżą będącą na drodze powołania*, 6.07.2013, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 8-9 (2013), 44; TENŻE, *Dialogo con gli studenti dei Pontifici Collegi e Convitti di Roma nell'Aula Paolo VI*, 12.05.2014, „L'Osservatore Romano” 14.05.2014, 4; Z. GROCHOLEWSKI, *Sacerdote e formazione al sacerdozio tra l' "Optatam totius" e il "Presbyterorum ordinis"*, „Seminarium” 45 (2005) 3, 841.

²⁰ PDV 60, AAS 84 (1992), 763: „Haec institutio plurimos fructus in decursu saeculorum attulit et affert toto orbe”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 501.

²¹ KODEKS PRAWA KANONICZNEGO, kan. 235.

względu na jej wielkość, musi być podporządkowana wyłącznie formacji kapłańskiej i dlatego wymagana jest stała obecność w seminarium przynajmniej rektora, ojca duchownego i prefekta studiów.

3. Potrzeba ukazywania tożsamości kapłańskiej zgodnej z nauczaniem Kościoła

W czasach nam współczesnych są jeszcze rozpowszechniane tu i ówdzie niektóre niejasne czy też całkowicie błędne koncepcje tożsamości kapłańskiej. I tak na przykład propaguje się: koncepcję kapłaństwa jedynie funkcjonalnego, kapłaństwa czysto horyzontalnego, ideę kapłana rozumianego jako delegata wspólnoty wiernych dla zagwarantowania jej organizacji i wypełnienia jakiejś misji o charakterze czasowym, wizję indywidualistyczną kapłaństwa bez jakiegokolwiek odniesienia eklezjologicznego i niemającego wpływu na problemy codziennego życia.

Ponadto, w środowiskach kościelnych często zapomina się, iż kapłaństwo wspólne wiernych różni się od kapłaństwa służebnego nie tylko stopniem, ale również istotą. W takiej sytuacji biskup diecezjalny i wychowawcy seminarijni powinni dołożyć wszelkich starań, aby seminarzystom była prezentowana tożsamość kapłana zgodna z nauczaniem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Muszą oni jasno ukazywać różnicę ontologiczną pomiędzy kapłaństwem wspólnym wiernych a kapłaństwem służebnym, bazującym na specyficznym znamieniu wyciśniętym w sposób niezatarty na duszy wyświęconego przez sakrament święceń. Różnica ta ukazana jest wyraźnie w dokumentach soborowych i posoborowych²².

W tym względzie ważne jest też wprowadzanie w życie wskazań papieży Benedykta XVI i Franciszka. Są one bardzo czytelne i zrozumiałe.

Ojciec Święty Benedykt XVI mówił do kapłanów zgromadzonych w archikatedrze warszawskiej: „Wierni oczekują od kapłanów tylko jednego, aby byli specjalistami od spotkania człowieka z Bogiem. Nie

²² PDV 11-18, AAS 84 (1992), 673-686, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 424-434. Por. BENEDYKT XVI, *List na rozpoczęcie Roku Kapłańskiego z okazji 150. rocznicy «dies natalis» świętego Proboszcza z Ars*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 7-8 (2009), 3; B. KOZIOL, *Elementy duchowości kapłańskiej w nauczaniu Benedykta XVI*, „Studia Theologica Varsaviensia UKSW” 2 (2013), 148; Z. GROCHOLEWSKI, *Il Vescovo, la promozione delle vocazioni e la cura dei Seminari*, w: *Duc in altum. Pellegrinaggio alla Tomba di San Pietro. Incontro di riflessione. Roma 17-25 settembre 2006*, Vatican 2006, 83; TENZE, *Sacerdote e formazione al sacerdozio tra l'«Optatum totius» e il «Presbyterorum ordinis»*, 837.

wymaga się od księdza, by był ekspertem w sprawach ekonomii, budownictwa czy polityki”²³.

Z kolei papież Franciszek, kontynuując nauczanie Jana Pawła II, często przypomina kandydatom do kapłaństwa, iż mają być pasterzami na wzór Jezusa Dobrego Pasterza: „Wy, drodzy klerycy, nie przygotujecie się do wykonywania zawodu, do tego, by być pracownikami w przedsiębiorstwie czy w aparacie biurokratycznym. Mamy tak wielu, tak bardzo wielu księży w połowie drogi. Jest to bolesne, że nie zdołali dojść do pełni: jest w nich coś z urzędników, jakiś aspekt biurokratyczny, a to nie służy dobru Kościoła. Proszę was, uważajcie, żeby wam się to nie przydarzyło! Stajecie się pasterzami na wzór Jezusa Dobrego Pasterza, aby być jak On i aby być *in persona Christi* pośród Jego owczarni, aby paść Jego owce”²⁴.

Ojciec Święty przyznaje, że nie jest łatwo stać się „dobrym pasterzem” na wzór Chrystusa: „To prawda, że na początku nie zawsze jest pełna prawość intencji. A ja ośmieliłbym się powiedzieć: trudno o to, żeby była. My wszyscy zawsze mieliśmy te drobne sprawy, które nie mieściły się w prawości intencji, ale to z czasem się przewycięża, przez nawracanie każdego dnia. Pomyślmy przecież o apostołach! Pomyślmy o Jakubie i Janie, którzy chcieli zostać jeden premierem, a drugi ministrem gospodarki, ponieważ był ważniejszy. Apostołowie nie mieli w sobie jeszcze tej prawości, myśleli o czymś innym, a Pan z wielką cierpliwością korygował ich intencje. W końcu szlachetność ich intencji była tak wielka, że oddali życie dla głoszenia Słowa, ponieśli męczeństwo. Nie należy się lękać! Ktoś z was powie: «Ale ja nie jestem pewien, czy chcę być księdzem». Zapytam go: «A czy ty kochasz Jezusa?». Jeśli tak, to: «Porozmawiaj ze swoim ojcem duchownym, porozmawiaj ze swoimi formatorami, módl się, módl się, a zobaczysz, że prawość intencji będzie się rozwijała». Taka droga oznacza medytowanie każdego dnia

²³ BENEDYKT XVI, *Przemówienie do kapłanów zgromadzonych w archikatedrze warszawskiej*, 25.05.2006, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 6-7 (2006), 16.

²⁴ FRANCISZEK, *Przemówienie do wspólnoty Papieskiego Kolegium «Leonianum» z Anagni*, 14.04.2014, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 5 (2014), 29. Por. TENŻE, *Adhortatio apostolica „Evangelii gaudium” de Evangelio Nuntiando nostra aetate* (EG) 268, AAS 105 (2013), 1127-1128, OJECIEC ŚWIĘTY FRANCISZEK, *Adhortacja apostołska „Evangelii gaudium” o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie*, Kraków 2014, 231-232; TENŻE, *Homilia podczas Mszy św. Krzyżma*, 17.04.2014, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 5 (2014), 17; TENŻE, *Omelia durante la Messa celebrata nella basilica di San Pietro per l'ordinazione di tredici sacerdoti*, 11.05.2014, „L'Osservatore Romano” 12-13.05.2014, 6.

Ewangelii [...]; oznacza doświadczenie miłosierdzia Bożego w sakramencie pojednania. [...] Jeśli wy [...] nie jesteście zdecydowani iść taką drogą [...], lepiej, żebyście mieli odwagę poszukać innej. W Kościele jest wiele sposobów na to, aby dawać chrześcijańskie świadectwo, i wiele jest dróg, prowadzących do świętości. W kapłańskim postępowaniu za Jezusem nie ma miejsca na przeciętność, tę przeciętność, która prowadzi zawsze do posługiwania się ludem Bożym dla własnej korzyści. Biada złym pasterzom, którzy pasą samych siebie, a nie owczarnię! – wołali prorocy z wielką mocą (por. Ez 34, 1-6). Św. Augustyn przejmuje to profetyczne zdanie w swoim dziele *De pastoribus*, którego lekturę wam zalecam²⁵.

4. Dogłębne rozeznanie zdatności kandydatów

Aktualna i bardzo złożona sytuacja młodzieży wymaga od wychowawców seminaryjnych dogłębnego rozeznania zdatności kandydatów do kapłaństwa w momencie ich przyjmowania do seminarium oraz promocji do święceń.

Kodeks Prawa Kanonicznego przypomina w tym względzie: „Do wyższego seminarium biskup diecezjalny powinien przyjmować jedynie tych, którzy, biorąc pod uwagę ich przymioty ludzkie i moralne, duchowe i intelektualne, ich zdrowie fizyczne i psychiczne, jak również szczerą wolę, wydają się być zdolni do oddania się na stałe świętemu posługom²⁶. Równocześnie tenże kodeks stanowi: „Do święceń należy dopuszczać jedynie tych, którzy – według roztropnej oceny własnego biskupa albo kompetentnego przełożonego wyższego – po rozważeniu wszystkich okoliczności, mają nieskażoną wiarę, kierują się prawidłową intencją, posiadają wymaganą wiedzę, cieszą się dobrą opinią, mają nienaganne obyczaje, wypróbowane cnoty, jak również inne przymioty fizyczne i psychiczne, odpowiadające przyjmowanemu święceniu²⁷.

²⁵ FRANCISZEK, *Przemówienie do wspólnoty Papieskiego Kolegium «Leonianum» z Anagni*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 5 (2014), 29-30. Por. TENZE, *Homilia podczas Mszy św. Krzyżma*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 5 (2014), 16; TENZE, *Omelia durante la Messa celebrata nella basilica di San Pietro per l'ordinazione di tredici sacerdoti*, „L'Osservatore Romano” 12-13. 05. 2014, 6; TENZE, *Dialogo con gli studenti dei Pontifici Collegi e Convitti di Roma nell'Aula Paolo VI*, „L'Osservatore Romano” 14. 05. 2014, 5.

²⁶ KODEKS PRAWA KANONICZNEGO, kan. 241 § 1.

²⁷ Tamże, kan. 1029.

Należy zauważyć, iż w niektórych przypadkach, w selekcji kandydatów przed ich przyjęciem do seminarium lub dopuszczeniem do święceń, będzie konieczne poddanie ich testom psychologicznym. Zawsze jednak trzeba pamiętać, iż praktyka taka nie może być uogólniana i powinna być stosowana tylko w wyjątkowych, trudnych przypadkach (*si casus ferat*)²⁸. Ponadto należy z niej korzystać z wielką roztropnością, aby nie naruszyć prawa osoby do dobrego imienia oraz prawa do obrony własnej intymności.

Szczególną ostrożność trzeba też zachować przy przyjmowaniu do seminarium kandydatów pochodzących z innych seminariów diecezjalnych lub instytutów zakonnych.

Kongregacja Edukacji Katolickiej poświęciła temu delikatnemu problemowi list okólny²⁹ oraz instrukcję³⁰. W nich przypomina biskupom obowiązek dokładnej aplikacji we wspomnianych przypadkach kan. 241 § 3. Kongregacja odwołuje się przy tym do normy wyrażonej w numerze 39. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*: „Jeśli chodzi o seminarzystów wydalonych z innego seminarium lub instytutu zakonnego, biskup jest zobowiązany do przeprowadzenia odpowiedniego badania celem poznania przyczyn ich wydalenia”³¹.

To odwołanie jest szczególnie ważne, ponieważ doświadczenie pokazuje, iż wspomniana norma nie jest odpowiednio przestrzegana. Istotnie, już w pierwszym z przytoczonych dokumentów Kongregacja zauważyła: „Jest wielu biskupów i rektorów seminariów, którzy ubolewają z powodu zbyt łatwego przyjmowania do innych seminariów seminarzystów przez nich wydalonych bez proszenia przez ordynariusza *a quo* informacji odnośnie przymiotów duchowych, ludzkich i intelektualnych takich kandydatów oraz przyczyn ich wydalenia z seminarium. W takich przypadkach cierpi głównie prestiż i autorytet biskupów i rektorów, którzy usiłują aplikować w rozeznaniu powołania właściwych

²⁸ CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* 39, 6. 01. 1970, Roma 1970. Wersja uaktualizowana, 19.03.1985, Roma 1985.

²⁹ CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Lettera circolare „Ci permettiamo”, ai Rappresentanti Pontifici, circa l'ammissione di ex-seminaristi in altro seminario*, 9. 10. 1986, w: EV 10, n. 949-952.

³⁰ CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Istruzione „Con la presente” sull'ammissione al seminario di candidati provenienti da altri seminari o famiglie religiose*, 8.03.1996, w: EV 15, n. 384-394.

³¹ CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Lettera circolare „Ci permettiamo”* 951; TENZE, *Istruzione „Con la presente”* 388, tłum. własne.

kryteriów selekcji, a przede wszystkim prestiż samego Kościoła, któremu są dani w ten sposób pasterze nie nadający się do podjęcia świętego posługiwania”³².

Ponadto Kongregacja zaleca, aby Konferencje Biskupie poszczególnych krajów „opracowały w tym względzie bardziej szczegółowe i dostosowane do sytuacji lokalnej normy i procedury, umieszczając je w narodowych *Rationes institutionis sacerdotalis* w rozdziale poświęconym seminarzystom. Jest rzeczą oczywistą, iż wspomniany problem dotyczy nie tylko wydalonych seminarzystów, lecz także tych, którzy z własnej woli opuścili seminarium, często po to, aby uniknąć formalnego wydalenia”³³.

Wspomniana problematyka, choć nie całkiem nowa, pozostaje ciągle aktualna. Istotnie, w ostatnich latach obserwuje się wzmożoną „migrację” seminarzystów nie tylko w granicach jednego kraju, lecz także przekraczającą granice poszczególnych krajów i kontynentów, jak na przykład z Europy Wschodniej i z Ameryki Południowej do Europy Zachodniej czy też do Stanów Zjednoczonych.

Wreszcie, należy zwrócić bardzo dużą uwagę przy przyjmowaniu do seminarium i dopuszczeniu do święceń kandydatów z tendencjami homoseksualnymi. W tym względzie Kongregacja Edukacji Katolickiej oświadcza wyraźnie, iż „Kościół, głęboko szanując osoby, których dotyczy ten problem, nie może przyjmować do seminarium ani do święceń osób, które praktykują homoseksualizm, wykazują głęboko zakorzenione tendencje homoseksualne lub wspierają tak zwaną «kulturę gejowską»”³⁴. Według Kongregacji inaczej natomiast należałoby traktować kandydatów o tendencjach homoseksualnych, „które są jedynie wyrazem przejściowego problemu, takiego jak na przykład niezakończony jeszcze proces dojrzewania. Niemniej jednak, takie tendencje muszą być wyraźnie przezwyciężone, przynajmniej trzy lata przed święceniemi diakonatu”³⁵. Do kierownika duchowego należy obowiązek oceny wszelkich cech osobowości kandydata i upewnienie się, że nie występują u niego zaburzenia natury seksualnej, które są nie do pogodzenia

³² TENZE, *Lettera circolare*, „*Ci permettiamo*” 950, tłum. własne.

³³ Tamże 952 – tłum. własne.

³⁴ KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ, *Instrukcja na temat kryteriów rozeznawania powołania u osób z tendencjami homoseksualnymi ubiegających się o przyjęcie do seminarium i dopuszczenie do święceń 2*, Rzym 2005, „*L’Osservatore Romano*”, wyd. pol. 5 (2006), 54.

³⁵ Tamże.

z kapłaństwem. W przypadku uprawiania przez kandydata homoseksualizmu albo wykazywania przez niego głęboko zakorzenionych tendencji homoseksualnych jego kierownik duchowy, a także spowiednik są zobowiązani w sumieniu odwieść go od ubiegania się o święcenia³⁶.

5. Okres propedeutyczny

Wprowadzenie okresu wstępnego, poprzedzającego właściwą formację w seminariach, zalecał już Sobór Watykański II. W Dekrecie o formacji kapłańskiej *Optatam totius* stwierdza: „alumni [...] powinni studia teologiczne rozpocząć od odpowiednio długiego kursu wstępnego. W tym wprowadzeniu trzeba tak przedstawić historię zbawienia, aby alumni dostrzegli znaczenie studiów kościelnych, ich porządek i duszpasterski cel, a zarazem mieli podstawę, by własne życie w całości budować na wierze i jej pozwolić je przenikać oraz aby zostali umocnieni w przyjęciu powołania przez osobiste oddanie się Kościołowi w radości ducha”³⁷.

Również Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Pastores dabo vobis* pisze: „«Jest rzeczą wskazaną, aby kandydaci do wyższego seminarium przeszli najpierw wstępną formację ludzką, chrześcijańską, intelektualną i duchową»”³⁸. Papież nazywa ten okres wstępny „okresem propedeutycznym” (*periodus propedeutica*)³⁹.

Konieczność zagwarantowania odpowiedniego przygotowania w czasie okresu propedeutycznego, poprzedzającego formację w seminarium, podyktowana jest przede wszystkim złożonością seminaryjnego

³⁶ Tamże 3, 55.

³⁷ DFK 14, AAS 58 (1966) 722: „Alumni [...] studia ecclesiastica inchoentur cursu introductorio per congruum tempus protrahendo. In hac studiorum initiatione Mysterium salutis ita proponatur ut alumni studiorum ecclesiasticorum sensum, ordinem eorumque finem pastoraalem conspiciant simulque ad propriam vitam universam fide fundandam et penetrandam iuventur atque in vocatione deditone personali et laeto animo amplectenda firmentur”, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 296.

³⁸ PDV 62, AAS 84 (1992), 767: „«Utile videtur haberi periodus praeparationis humanae, christianae, intellectualis et spiritualis pro candidatis Seminarium maioris»”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 504.

³⁹ Tamże, AAS 84 (1992), 768, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 505. Por. D. NEGRO, *Anno propedeutico: vera novità del Concilio Vaticano II*, „Seminarium” 32 (1992) 4, 600-621; M. BISKUP, *Annus propedeuticus w formacji seminaryjnej – eksperyment czy konieczność*, „Ateneum Kapłańskie” 120 (1993), 470-474; A. ORCZYK, *Il rinnovamento della formazione seminaristica*, Roma 1997, 136-139.

procesu formacyjnego, występującymi u seminarzystów brakami w zakresie przygotowania duchowego i kulturowego, często niedojrzałością osobowościową, małą odpornością psychiczną, pochodzeniem z rodzin rozbitych, naznaczonych alkoholizmem i obojętnością religijną. Inicjatywa ta jest dostrzegana jako bardzo użyteczna niemal we wszystkich Kościołach lokalnych, a nieraz uważa się ją wręcz za *conditio sine qua non* dla podniesienia ogólnego poziomu formacji kapłańskiej⁴⁰.

Obecnie w Kościołach lokalnych są praktykowane trzy podstawowe typy okresu propedeutycznego. Są to: okres propedeutyczny autonomiczny, okres propedeutyczny zintegrowany z wyższym lub niższym seminarium oraz okres propedeutyczny powiązany z duszpasterstwem powołaniowym⁴¹.

Należy podkreślić, iż przy organizacji okresów propedeutycznych winno się zwrócić szczególną uwagę na zagwarantowanie odpowiedniej równowagi między elementami ludzko-duchowymi a kulturowymi, dla uniknięcia przesadnego mnożenia wykładanych przedmiotów kosztem formacji religijnej i kapłańskiej.

6. Integralna formacja kapłańska

W adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Europa* Jan Paweł II pisze: „Kapłani na mocy swej posługi są powołani, by [...] celebrować Ewangelię nadziei, głosić ją i jej służyć. [...] Winni oni upodobnić całe swoje życie i swoje działanie do Jezusa. [...] Przez sprawowanie swej posługi mają oni przedłużać obecność Chrystusa, jedyne i najwyższego Pasterza; a przez naśladowanie Jego stylu życia ukazywać Go w sposób przejrzysty powierzonej im owczarni. Żyjąc w świecie, ale nie będąc ze świata (por. J 17, 15-16), w obecnej sytuacji kulturowej i duchowej kontynentu europejskiego są wezwani, by być znakiem sprzeciwu i nadziei dla społeczeństwa chorego na horyzontalizm i potrzebującego otwarcia na Transcendencję”⁴².

⁴⁰ FRANCISZEK, *Przemówienie podczas spotkania w Auli Pawła VI z seminarzystami, nowicjuszami, nowicjuzkami i młodzieżą będącą na drodze powołania*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 8-9 (2013), 41-42.

⁴¹ CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Il periodo propedeutico*, 1.05.1998, Vaticano 1998, 13.

⁴² IOANNES PAULUS II, *Adhortatio apostolica postsynodalis „Ecclesia in Europa”* 34, AAS 95 (2003), 670-671: „I sacerdoti sono chiamati in virtù del loro ministero, a celebrare, insegnare e servire [...] il Vangelo della speranza. [...] devono conformare

Nie ulega wątpliwości, iż wierne i ofiarne wypełnienie takiego zadania będzie możliwe jedynie wtedy, gdy przyszłym kapłanom zostanie zagwarantowana w seminarium solidna formacja integralna. Formacja taka winna obejmować wymiary ludzki, duchowy, intelektualny i duszpasterski, wzajemnie ze sobą połączone i uzupełniające się⁴³.

6.1. Formacja ludzka

Formacja ludzka stanowi fundament całej formacji kapłańskiej⁴⁴. „Kapłan – stwierdza Jan Paweł II – powołany do tego, by «być żywym obrazem» Jezusa Chrystusa Głowy i Pasterza Kościoła, powinien starać się odtworzyć w sobie, w miarę możliwości, ludzką doskonałość jaśniejącą w Synu Bożym, który stał się człowiekiem, ujawniającą się szczególnie wyraźnie w Jego postawie wobec innych, tak jak ukazują to Ewangeliści”⁴⁵. Jezus Chrystus winien więc stanowić dla każdego seminarzysty wzór oraz źródło doskonałości ludzkiej i chrześcijańskiej. To, co jako przyszły kapłan będzie mówił i czynił, ma być tym wszystkim, czego nauczał Jezus Chrystus, i tym wszystkim, co czynił On ludziom. Alumn nie może zapomnieć, że ma stać się żywym sakramentem obecności kapłańskiej Chrystusa w Kościele.

Według Jana Pawła II, zadania formacji ludzkiej wypływają ze specyfiki posługi kapłańskiej wymagającej ludzkiej osobowości, która byłaby dla ludzi pomostem, a nie przeszkodą w spotkaniu się z Chry-

tutta la loro vita e la loro azione a Gesu; [...] attraverso lo stesso esercizio del loro ministero, «sono chiamati a prolungare la presenza di Cristo, unico e sommo Pastore, attualizzando il suo stile di vita e facendosi quasi sua trasparenza in mezzo al gregge loro affidato». Inseriti “nel” mondo ma non “del” mondo (cfr Gv 17, 15-16), nell’attuale situazione culturale e spirituale del Continente europeo, sono chiamati ad essere segno di contraddizione e di speranza per una società malata di orizzontalismo e bisognosa di aprirsi al Trascendente”, Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Ecclesia in Europa”*,⁴³ PDV 43-59, AAS 84 (1992), 731-762, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 475-500; FRANCISZEK, *Przemówienie do biskupów polskich przybyłych do Watykanu z wizytą «ad limina Apostolorum»*, 7.02.2014, „L’Osservatore Romano”, wyd. pol. 2 (2014), 29; TENŻE, *Przemówienie podczas spotkania w Auli Pawła VI z seminarzystami, nowicjuszami, nowicjuszkami i młodzieżą będącą na drodze powołania*, „L’Osservatore Romano”, wyd. pol. 8-9 (2013), 44; TENŻE, *Dialogo con gli studenti dei Pontifici Collegi e Convitti di Roma nell’Aula Paolo VI*, „L’Osservatore Romano” 14.05.2014, 4.

⁴⁴ PDV 43, AAS 84 (1992), 731-733, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 475-476.

⁴⁵ Tamże.

stusem⁴⁶. Dlatego też kandydaci do kapłaństwa „[...] powinni rozwijać w sobie zespół ludzkich cech, bez których nie można kształtować osobowości zrównoważonych, silnych i wolnych, zdolnych dźwigać ciężary duszpasterskiej odpowiedzialności. Potrzebne jest więc wychowanie do umiłowania prawdy, do prawości i rzetelności, do szacunku wobec każdej osoby, do poczucia sprawiedliwości, do wierności danemu słowu, do prawdziwego współczucia, do konsekwentnego postępowania, a zwłaszcza do zrównoważonego sądu i zachowania”⁴⁷.

Adhortacja apostołska *Pastores dabō vobis* wskazuje na liczne i różnorodne aspekty formacji ludzkiej. Obejmują one m.in. formowanie do odpowiedzialnej wolności, kształtowanie sumienia moralnego, dojrzałości uczuciowej oraz zdolności do nawiązywania i utrzymywania kontaktów z innymi⁴⁸.

W dzisiejszych czasach szczególnie duży nacisk należy położyć na wychowanie seminarzysty do życia w celibacie. Coraz więcej bowiem alumnów w niewłaściwy sposób rozumie celibat kapłański, ma kłopoty z podjęciem decyzji do życia w nim, a następnie do zachowywania go. Trudności te są spowodowane m.in. coraz częstszymi dyskusjami podważającymi sens celibatu. Propagowane są one zwłaszcza przez środki społecznego przekazu. Podejmują je również niektóre publikacje teologiczne niezgodne w tym względzie z nauczaniem Kościoła. Dodać należy także negatywne świadectwo niektórych duchownych czy też brak pomocy i zrozumienia ze strony wiernych. W tej sytuacji zagadnienie celibatu trzeba koniecznie podejmować w całej jego głębi. Należy zwrócić uwagę na elementy psychologiczne i ludzkie, a zwłaszcza na motywacje nadprzyrodzone.

Dekret soborowy o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis* zaznacza, iż celibat, choć nie jest wymagany z samej natury kapłaństwa, był jednak zawsze w szczególnie sposób ceniony w perspektywie

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Tamże, AAS 84 (1992), 732-733: „[...] colant igitur qui presbyteri sunt futuri eas humanitatis dotes quibus sic dicta «personalitas» instruitur, aequilibrio mentis insignis, fortis, libera; brevi, quae vere capax sit responsalitates pastorales in sese recipiendi. Sic ergo instruantur candidati ut veritatem ac fidelitatem ament, ut quemvis reverentur, ut iustitiae ductu in omnibus regantur, ut dato verbo fideles perstare noverint, ut compati addiscant, ut sibi ipsis constant seu cohaerentes perstare sciant, ut denique recte de rebus et hominibus iudicent, ut nobilia dumtaxat placita eligere optent”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 475-476.

⁴⁸ Tamże 43-44, AAS 84 (1992), 731-736, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 475-478.

życia kapłańskiego. Jest on „bowiem znakiem, a jednocześnie bodźcem miłości pasterskiej i szczególnym źródłem duchowej płodności w świecie”. Dlatego też „z wielu względów odpowiada kapłaństwu”⁴⁹. Poprzez życie w celibacie kapłani w wyjątkowy sposób poświęcają się Chrystusowi, łatwiej i z niepodzielnym sercem trwają przy Nim, z większą wolnością mogą poświęcać się Bogu i ludziom, sprawniej angażują się w służbę dla Królestwa Bożego, a w konsekwencji są bardziej zdolni do przyjęcia duchowego ojcostwa. Celibat jest ponadto znakiem dla wiernych, że kapłani w sposób całkowity chcą się poświęcić zadaniom wynikającym z przyjętych święceń. Wreszcie, są oni zapowiedzią nowego świata, w którym ustaną wszelkie potrzeby, bo tam ani nie będą wychodzić za mąż, ani nie będą się żenić (por. Mt 22, 30; Mk 12, 25; Łk 20, 35). Sobór w sposób jednoznaczny uznaje i potwierdza obowiązek zachowania celibatu przez tych, którzy pragną przyjąć święcenia kapłańskie w Kościele łacińskim. Celibat przedstawia on nie w kategoriach negatywnych jako odrzucenie życia małżeńsko-rodzinnego, lecz w kategoriach pozytywnych jako wybór miłości Chrystusa, a w Nim – miłości Kościoła, przejawiający się w miłości pasterskiej, która upodabnia do Bożego ojcostwa. W ten sposób Sobór naucza, iż celibat stanowi integralną część posługi kapłańskiej. Kapłan bowiem dostępując w momencie konsekracji kapłańskiej uczestnictwa w jedynym kapłaństwie Chrystusa, staje się Jego sługą i tym samym jest posłany do budowania Królestwa Bożego w świecie. Ta służba wymaga szczególnej formy miłości, jaką jest miłość pasterska. A tę właśnie zapewnia celibat⁵⁰.

⁴⁹ CONCILIUM VATICANUM II, *De presbyterorum ministerio et vita „Presbyterorum ordinis”* (DK) 16, AAS 58 (1966), 991-1008, *Dekret o posłudze i życiu prezbiterów „Presbyterorum ordinis”*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 500. Por. J. WĄTROBA, *Permanentna formacja duchowa kapłanów w świetle soborowych i posoborowych dokumentów Urzędu Nauczycielskiego Kościoła (1963 – 1994)*, Częstochowa 1999, 153; K. BORYNA, *Ciągłość formacji kapłańskiej. Studium według Dokumentów Nauczycielskiego Urzędu Kościoła od Soboru Watykańskiego II do VIII Zwyczajnego Synodu Biskupów*, Lublin 1992, 228; G. GRESHAKE, *Być kapłanem. Teologia i duchowość urzędu kapłańskiego*, tłum. K. Wójtowicz, Wrocław 1983, 147-148; R. SELEJDAK, *Aktualne aspekty formacji przyszłych kapłanów*, „Teologia i Człowiek” 17 (2011), 122-123.

⁵⁰ DK 16, AAS 58 (1966), 991-1008, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 500-501; Por. J. WĄTROBA, *Permanentna formacja duchowa kapłanów*, 153; M. CAPRIOLI, *Il sacerdozio. Teologia e spiritualità*, Roma 1992, 241; K. HOLDA, *Rady ewangeliczne w wewnętrznym życiu kapłana*, „Ateneum Kapłańskie” 87 (1976), 43-45; J. FERREIRA PENA, *Fondamenti dottrinali del celibato ecclesiastico*, „Periodica” 83 (1994), 237; S. GAROFALO, *Introduzione alla lettura dell’Enciclica „Sacerdotali*

Dzięki celibatowi, przeżywanemu oczywiście w duchu oddania się Chrystusowi, poszerza się w kapłanach w pewnym sensie serce według miary Bożej, wzrasta w nich harmonia wewnętrzna i tym samym umacnia się ich oddanie dziełu ewangelizacji⁵¹.

Ten apostołski wymiar celibatu przywołuje w swoim nauczaniu Jan Paweł II, ubogacając go o cechę obłubieńczości. W adhortacji *Pastores dabo vobis* stwierdza bowiem, że celibat nie znosi pierwotnego znaczenia ludzkiej płciowości, która wyraża się w służbie na rzecz miłości w duchu jedności i wzajemnego oddania się osób⁵². Właśnie w celibacie, który jest całkowitym ofiarowaniem się Kościołowi, kapłan pozostaje w oczekiwaniu, także cielesnie, na zaślubiny eschatologiczne Chrystusa z Kościołem.

Jan Paweł II zachęca, aby problematykę wychowania do życia w celibacie ukazywać seminarzystom, mając zawsze na uwadze aktualną sytuację społeczno-kulturową: „Biskupi wraz z rektorami i ojcami duchownymi seminariów niech ustalą zasady, przedstawią kryteria i wskażą metody rozeznania w tej materii. W formacji do czystości w celibacie ogromnie ważna jest troska Biskupa o braterskie współżycie kapłanów. W seminarium, w jego programie formacyjnym, trzeba ukazywać celibat jasno, bez żadnej dwuznaczności i w sposób pozytywny. Seminarzysta powinien osiągnąć odpowiedni stopień dojrzałości w dziedzinie psychicznej i seksualnej, a także kształtować w sobie głębokie i autentyczne życie modlitwy i poddać się kierownictwu ojca duchownego. Kierownik duchowy ma pomagać alumnowi w samodzielnym podjęciu dojrzałej i wolnej decyzji, której podstawą jest uznanie wartości kapłańskiej przyjaźni oraz samokontroli, jak również akceptacja samotności oraz odpowiedni stan fizyczny i psychiczny”⁵³.

caelibatus”, „Seminarium” 19 (1967) 4, 764-773; G. OGGIONI, *Il celibato sacerdotale: aspetti escatologici*, „Seminarium” 19 (1967) 4, 807-824; L. SCHEFFCZYK, *Der Zölibat. Formkraft priestlicher Existenz und priestlicher Dienst*, „Seminarium” 33 (1993) 1, 48-59; R. SPIAZZI, *I consigli evangelici nella vita sacerdotale*, „Seminarium” 18 (1966) 4, 1004-1019; J.S. PŁATEK, *Dziewiectwo, celibat, konsekracja*, Częstochowa 1994, 145; H. WEJMAN, *Komplementarność duchowości stanów życia w Kościele*, Poznań 2002, 116-117; J. KICIŃSKI, *Celibat kapłański darem i zadaniem dla powołanych. Codzienność życia kapłańskiego*, w: *Kapłan – świadkiem miłości Boga do człowieka*, red. J. Kiciński, Wrocław 2010, 152-156; R. SELEJDAŁ, *Aktualne aspekty formacji przyszłych kapłanów*, 123.

⁵¹ R. SELEJDAŁ, *Stawać się i być kapłanem Chrystusa*, Częstochowa 2013, 70.

⁵² PDV 29, AAS 84 (1992), 703, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 450.

⁵³ Tamże 50, AAS 84 (1992), 747-748: „«Episcopi una cum rectoribus seminariorum

W wychowaniu do czystości w celibacie należy również przedstawiać celibat jako cenny dar Boży, o który trzeba się modlić każdego dnia. Może on być bowiem przeżyty należycie jedynie w kapłaństwie głęboko zakorzenionym w nadprzyrodzoności⁵⁴. Jest rzeczą oczywistą, iż tylko właściwa formacja do czystości w celibacie pomoże seminarzystom podjąć decyzję dojrzałą i wolną, opartą na miłości Chrystusa, wspomaganą przez przyjaźń kapłańską, przez kontrolę nad sobą i autodyscyplinę, jak również przez akceptację samotności i przez dobrą kondycję psychofizyczną⁵⁵. Formacja taka musi posiadać cele bardzo jasno określone i należy zweryfikować ich osiągnięcie przez przyszłych kapłanów z możliwie jak największą pewnością. Nie byłoby bowiem rzeczą roztropną dopuszczać do święceń seminarzystów, którzy wykazują trudności w tej materii. W takich przypadkach wychowawcy seminaryjni winni mieć odwagę do natychmiastowego wskazania zainteresowanym innych dróg, niż podtrzymywać w nich niepotrzebne złudzenia⁵⁶.

Benedykt XVI, wyrażając głęboki ból i żal z powodu nadużyć seksualnych, których dopuścili się niektórzy kapłani wobec dzieci i młodzieży, wzywa wychowawców seminaryjnych i spowiedników, aby z ogromną uwagą i czujnością towarzyszyli i pomagali kandydatom do kapłaństwa w rozeznawaniu ich powołania do życia w celibacie⁵⁷.

et directoribus spiritualibus principia statuunt, criteria praebeant et auxilia adstruant ad discernendum in hac materia. Sollicitudo Episcopi et vita fraterna inter sacerdotes pro formatione ad castitatem in caelibato summi momenti sunt. In seminario, in eius nempe programme formationis, caelibatus debet clare praesentari, sine ulla ambiguitate et modo positivo. Seminarista gradum maturitatis psychicae et sexualis necnon vitam orationis assiduum et sanam habere debet, seque sub directione cuiusdam patris spiritualis collocare. Director spiritualis seminaristam adiuuare debet ut ipse ad maturam et liberam decisionem perveniat, quae in aestimatione amicitiae sacerdotalis et autodisciplinae necnon acceptatione solitudinis fundetur atque in recto statu personali physico et psychologicae»”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 488. Por. FRANCISZEK, *Przemówienie podczas spotkania w Auli Pawła VI z seminarzystami, nowicjuszami, nowicjuskami i młodzieżą będącą na drodze powołania*, „L’Osservatore Romano”, wyd. pol. 8-9 (2013), 42.

⁵⁴ DFK 10, AAS 58 (1966), 719-720, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 294-295.

⁵⁵ R. SELEJDAK, „*Nowa Ewangelizacja*” wezwaniem do promocji solidnej formacji kapłańskiej, CzST 25 (1997), 188; P. BROCCARDO, *Formazione alla maturità umana e alla disciplina*, w: *Il decreto sulla formazione sacerdotale*, Torino 1967, 359-376; TENZE, *Integrazione del celibato nella personalità del sacerdote*, 352-359; T. GOFFI, *L’integrazione affettiva del sacerdote*, Brescia 1966, 124-147.

⁵⁶ R. SELEJDAK, *Aktualne aspekty formacji przyszłych kapłanów*, 123.

⁵⁷ Benedykt XVI (*List do Seminarzystów* 6, 6-7) pisze: „Z wielką przykrością musie-

6.2. Formacja duchowa

Formacja ludzka, zakorzeniona w antropologii przyjmującej pełną prawdę o człowieku, otwiera się i znajduje swe dopełnienie w formacji duchowej, która stanowi niejako serce całej formacji kapłańskiej i jest zarówno elementem jednoczącym, jak i ożywiającym tożsamość i posłannictwo każdego kapłana. Jej celem jest ustanowienie głębokiej więzi między kandydatem do kapłaństwa a Jezusem Chrystusem Dobrym Pasterzem⁵⁸.

Według adhortacji *Pastores dabo vobis*, wychowawcy w formacji duchowej seminarzystów powinni przede wszystkim nauczyć ich zażyłości ze słowem Bożym. Właściwe podejście do niego „pozwała [bowiem] spotkać się z samym Bogiem, z Bogiem przemawiającym do człowieka. Pozwala [...] spotkać się z Chrystusem, Słowem Bożym, z Prawdą, która równocześnie jest Drogą i Życiem”⁵⁹.

„Pierwszą [zaś] i podstawową formą odpowiedzi na Słowo jest *modlitwa*”⁶⁰. Stąd Jan Paweł II przypomina seminarzystom, iż każdego dnia winni na nowo dochowywać zewnętrznej wierności momentom modlitwy pozostawionym osobistemu wyborowi, nie wyznaczonym przez rytm służby liturgicznej⁶¹.

liśmy stwierdzić niedawno, że kapłani wynaturzyli swoją posługę, dopuszczając się nadużyć seksualnych wobec dzieci i młodzieży. Zamiast prowadzić osoby do dojrzałego człowieczeństwa i sami dawać tego przykład, swoimi nadużyciami spowodowali zniszczenia, które budzą w nas głęboki ból i żal. Z tego powodu wielu, może również i wy, zadaje sobie pytanie, czy to dobrze zostać księdzem; czy celibat jest sensownym wyborem życiowym. Jednakże nadużycie, które należy głęboko potępić, nie może dyskredytować misji kapłańskiej, która pozostaje wielka i czysta. Dzięki Bogu, wszyscy znamy kapłanów, którzy są przekonywujący, ukształtowani przez wiarę, którzy dają świadectwo, że żyjąc w tym stanie, właśnie w celibacie, można osiągnąć autentyczne człowieczeństwo, czyste i dojrzałe. Po tym, co się wydarzyło, musimy być bardziej czujni i uważni i w drodze do kapłaństwa rzetelnie zadawać sobie przed Bogiem pytania, aby rozemnić, czy taka jest Jego wola w odniesieniu do mnie. Zadaniem spowiedników i waszych przełożonych jest towarzyszyć wam i pomagać w tym procesie rozeznania. Istotnym elementem waszej drogi jest praktykowanie podstawowych cnót ludzkich, wpatrywanie się w Boga objawionego w Chrystusie i poddawanie się wciąż na nowo Jego oczyszczeniu”.

⁵⁸ PDV 45, AAS 84 (1992), 736-738, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 478-480.

⁵⁹ Tamże 47, AAS 84 (1992), 741: „[...] tum Deum ipsum invenire fas erit, hominem alloquentem; sed invenietur et Christus, Dei Verbum, idemque Veritas, quae simul et Via est et Vita”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 482.

⁶⁰ Tamże: „Prima ergo ac praecipua forma responsionis ad Verbum reponitur in oratione”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 483.

⁶¹ Tamże 72, AAS 84 (1992), 785, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 520.

Do wierności modlitwie każdego dnia wzywa kandydatów do kapłaństwa również Benedykt XVI. Píše on: „Kiedy Pan mówi: «Módlcie się nieustannie», naturalnie nie prosi nas o nieustanne powtarzanie słów modlitwy, ale o to, byśmy nigdy nie tracili wewnętrznego kontaktu z Bogiem. Utrzymywanie tego kontaktu stanowi sens naszej modlitwy. Dlatego ważne jest, aby dzień rozpoczynał się i kończył modlitwą; abyśmy słuchali Boga, czytając Pismo Święte; abyśmy mówili Mu o naszych pragnieniach i nadziejach, o naszych radościach i cierpieniach, o naszych błędach i o wdzięczności za wszystko, co piękne i dobre, a tym samym mieli Go zawsze przed oczami jako punkt odniesienia całego naszego życia. Stajemy się wówczas wrażliwi na własne błędy i uczymy się pracować nad sobą, żeby się poprawić; ale stajemy się wrażliwi również na całe piękno i dobro, które otrzymujemy każdego dnia jako coś oczywistego, i rośnie w nas wdzięczność. Z wdzięcznością rośnie radość z tego, że Bóg jest blisko nas i że możemy Mu służyć”⁶².

Ponadto papież zachęca: „Nie ulegajmy pokusie pośpiechu, a czas oddany Chrystusowi w cichej, osobistej modlitwie niech nie wydaje się czasem straconym. To właśnie wtedy rodzą się najwspanialsze owoce [...]. Nie trzeba się zrażać tym, że modlitwa wymaga wysiłku, że podczas niej zdaje się, że Jezus milczy. On milczy, ale działa. [...] Trwajcie w modlitwie [...]. Dbanie o jakość osobistej modlitwy [...] owocuje w życiu”⁶³.

Modlitwa osobista winna stać się dla kandydatów do kapłaństwa stałym przyzwyczajeniem tak, aby później umieli ją odpowiednio do wartościować i dać przysługujące jej pierwszeństwo⁶⁴.

Zaszczepienie seminarzystom umiłowania modlitwy i życia nią na co dzień na wzór Chrystusa jest zadaniem bardzo ważnym dla wychowawców, zwłaszcza ojców duchownych. Modlitwa bowiem będzie chronić ich w przyszłości od nadmiernej aktywności kosztem zaniedby-

Por. FRANCISZEK, *Przemówienie do wspólnoty Papieskiego Kolegium «Leonianum» z Anagni*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 5 (2014), 30; TENŻE, *Przemówienie podczas spotkania w Auli Pawła VI z seminarzystami, nowicjuszami, nowicjuskami i młodzieżą będącą na drodze powołania*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 8-9 (2013), 45; TENŻE, *Homilia podczas Mszy świętej w Bazylice Watykańskiej dla seminarzystów, nowicjuszy, nowicjuszek i młodzieży będącej na drodze powołania*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 8-9 (2013), 46; TENŻE, *Dialogo con gli studenti dei Pontifici Collegi e Convitti di Roma nell'Aula Paolo VI*, „L'Osservatore Romano” 14.05.2014, 4, 6.

⁶² BENEDYKT XVI, *List do Seminarzystów* 1, 4-5.

⁶³ TENŻE, *Przemówienie do kapłanów zgromadzonych w archikatedrze warszawskiej*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 6-7 (2006), 17.

⁶⁴ M. PRESCIUTTI – A. FARNETI, *La formazione*, „Orientamenti Pastoral” 7 (2005), 175.

wania życia wewnętrznego i od pokusy rzucenia się w wir zajęć aż do zagubienia siebie. Ponadto kandydaci do kapłaństwa, nabywając ducha głębokiej modlitwy, będą mogli być kiedyś jej autentycznymi nauczycielami. Doświadczenie uczy, iż tylko kapłan, który był formowany i kontynuuje swoją formację w szkole modlącego się Jezusa, będzie mógł formować innych w tej samej szkole⁶⁵.

Pastores dabo vobis przypomina, iż „szczytem chrześcijańskiej modlitwy jest *Eucharystia*”⁶⁶. Umieszcza ją jednocześnie w żywotnym kontekście przeżywania sakramentów i Liturgii Godzin, których jest także „szczytem i źródłem” (*culmen et fontem*)⁶⁷. Stąd, wspomniany dokument zaznacza: „[...] kapłani, jako szafarze rzeczy świętych, są przede wszystkim sługami ofiary Mszy św. Ich rola jest absolutnie niezastąpiona, ponieważ bez kapłana nie ma ofiary eucharystycznej. Stanowi to wyjaśnienie istotnego znaczenia Eucharystii dla życia i posługi kapłańskiej i tym samym dla formacji duchowej kandydatów do kapłaństwa”⁶⁸.

W związku z tym papież domaga się nie tylko, by codzienne uczestniczenie seminarzystów w Eucharystii stało się później „regułą ich kapłańskiego życia”, ale również by „tak ich wychowywać, aby Eucharystia była dla nich *najważniejszym wydarzeniem dnia*, by umieli w niej aktywnie uczestniczyć, nie ograniczając się nigdy do samej rutyny”, aby „kształtować u kandydatów do kapłaństwa *wewnętrzne* postawy, dla których oparciem jest Eucharystia”⁶⁹.

W formacji duchowej niezwykle konieczna i pilna jest także pomoc alumnom w ponownym odkryciu „piękna i radości sakramentu pokuty”

⁶⁵ PDV 47, AAS 84 (1992), 741-742, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 483.

⁶⁶ Tamże 48, AAS 84 (1992), 742: „Orationis christianae culmen Eucharistia occupat”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 483.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ Tamże, AAS 84 (1992), 743: „[...] sacerdotes, cum sacrarum rerum administri sint, id praesertim exercent in Missae sacrificio: quorum, ut scimus, locum nemo occupare potest, cum nulla possit oblatio eucharistica nisi per sacerdotem Deo praesentari. Elucet hinc singulare Eucharistiae momentum pro vita et ministerio sacerdotali, et consequenter pro loco quo ea ponenda sit in formatione spirituali candidatorum sacerdotii”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 484.

⁶⁹ Tamże, AAS 84 (1992), 743: „Assuescant etiam celebrationem eucharisticam considerare velut praecipuum diei momentum, cuius proinde active participes sint, nullo modo consuetudinem sequentes. Quod autem praecipuum in educatione est, candidati sacerdotii condiciones quae ad Eucharistiam proprie requiruntur perquirant”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 484-485. Por. BENEDYKT XVI, *List do Seminarzystów* 2, 5; FRANCISZEK, *Przemówienie do wspólnoty Papieskiego Kolegium «Leonianum» z Anagni*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 5 (2014), 30.

(*pulchritudinis et gaudii Paenitentiae sacramentum*)⁷⁰. Jest to zadanie wychowawców mające wielkie znaczenie zwłaszcza w kulturze nam współczesnej, charakteryzującej się coraz to nowymi, a przy tym coraz bardziej wyrafinowanymi formami samousprawiedliwienia i w związku z tym narażonej na zgubną utratę poczucia grzechu, a w konsekwencji również radości i pociechy, którą przynosi prośba o przebaczenie⁷¹.

Kandydaci do kapłaństwa nie będą mogli stać się dobrymi i skutecznymi szafarzami pokuty oraz wiarygodnymi świadkami miłosierdzia Bożego dla grzeszników, o ile wpraw sami z niego nie będą korzystali⁷².

Do wielkiego znaczenia sakramentu pokuty w formacji przyszłych kapłanów nawiązuje niejednokrotnie również Benedykt XVI⁷³. W *Liście do Seminarzystów* podkreśla, iż sakrament pokuty uczy seminarzystę obiektywnej oceny samego siebie, pomaga w zajmowaniu postawy pełnej pokory, tolerancji, przebaczenia i wyrozumiałości wobec innych. Papież pisze: „Również sakrament pokuty jest ważny. Uczy mnie patrzeć na siebie z Bożego punktu widzenia, zmusza mnie do uczciwości w stosunku do siebie. Wskazuje mi drogę pokory. Proboszcz z Ars powiedział kiedyś: Myślicie, że nie ma sensu otrzymanie dziś rozgrzeszenia wiedząc, że jutro znów popełnicie te same grzechy. Jednak – mówi – Bóg sam zapomina w tym momencie o waszych jutrzejszych grzechach, by dać wam łaskę dziś. Chociaż musimy nieustannie walczyć z tymi samymi błędami, ważne jest przeciwstawianie się zeszpeceniu duszy, obojętności, która godzi się z tym, że tacy już jesteśmy. Ważne jest, by wciąż być w drodze, bez zbędnej skrupulatności, z pełną wdzięcznością świadomością, że Bóg wciąż na nowo mi przebacza, ale i bez obojętności, która nie pozwoliłaby walczyć o świętość i o poprawę. A dając sobie przebaczyć, uczę się także przebaczać innym. Uznając, że jestem nędzny, staję się bardziej tolerancyjny i wyrozumiały dla słabości bliźniego”⁷⁴.

⁷⁰ PDV 48, AAS 84 (1992), 744, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 485. Por. R. SELEJDAK, *Stawać się kapłanem trzeciego tysiąclecia*, Częstochowa 2001, 55.

⁷¹ PDV 48, AAS 84 (1992), 744, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 485.

⁷² Tamże 26, AAS 84 (1992), 699, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 446-447.

⁷³ BENEDYKT XVI, *Il sì del sacerdozio mi ha accompagnato ogni giorno della mia vita. Visita alla comunità del Pontificio Seminario Romano Maggiore in occasione della Festa Patronale della Madonna della Fiducia, Roma*, „Insegnamenti” 3 (2007) 1, 239-240; *Nuovi testimoni del Vangelo nelle strade e nei sobborghi della città. L'incontro con i giovani e seminaristi nel Seminario Saint Joseph a New York*, „Insegnamenti” 4 (2008) 1, 651-652; *La fede non solo ha un futuro, ma è futuro. L'incontro con il clero di Bolzano-Bressanone*, „Insegnamenti” 4 (2008) 2, 115.

⁷⁴ TENŻE, *List do Seminarzystów* 3, p. 5.

W tym samym duchu wypowiada się papież Franciszek, który zachęca seminarzystów do częstej spowiedzi świętej: „Spowiadajcie się często! W ten sposób staniecie się kapłanami wielkodusznymi i miłosiernymi, ponieważ poczujecie w stosunku do siebie miłosierdzie Boga”⁷⁵.

Z sakramentem pokuty łączy się ściśle kierownictwo duchowe. Praktyki tej, podobnie jak cnoty pokuty, powinni się uczyć uczniowie podczas formacji seminaryjnej. Wskazuje na to wyraźnie *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*: „niech każdy z uczniów ma swego kierownika duchowego, przed którym z pokorą i zaufaniem będzie otwierał swoje sumienie, aby pewniej mógł podążać drogą Pana. Uczniowie niech z całkowitą swobodą wybiorą sobie kierownika duchowego i spowiednika spośród kapłanów, których Biskup wyznaczył jako odpowiednich do tego zadania”⁷⁶.

Adhortacja apostołska *Pastores dabo vobis* przypomina, iż kierownictwo duchowe „to srodek klasyczny, nadal wysoko ceniony nie tylko jako metoda formacji duchowej, ale także dlatego, że pozwala rozwijać i wspomagać wierność i wielkoduszność w wypełnianiu kapłańskiej posługi”⁷⁷. Następnie przytacza wypowiedź kard. G. B. Montiniego, przyszłego papieża Pawła VI: „Kierownictwo duchowe jest bardzo delikatnym, ale niezwykle wartościowym narzędziem wychowania; jest sztuką pedagogiczną, nakładającą wielką odpowiedzialność na tego, kto się tego zadania podejmuje; jest ćwiczeniem duchowym wymagającym pokory i ufności od tego, kto mu się poddaje”⁷⁸.

Według kard. C. M. Martiniego, trudno jest przewyciężyć przeszkody w rozwoju duchowym chrześcijanina, a tym bardziej powoła-

⁷⁵ FRANCISZEK, *Przemówienie do wspólnoty Papieskiego Kolegium «Leonianum» z Anagni*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 5 (2014), 30. Por. TENŻE, *Przemówienie podczas spotkania w Auli Pawła VI z seminarzystami, nowicjuszami, nowicjuszkami i młodzieżą będącą na drodze powołania*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 8-9 (2013), 43-44.

⁷⁶ *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* 55 – tłum. własne. Por. CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Lettera circolare su alcuni aspetti più urgenti della formazione spirituale nei seminari*, w: EV 7, n. 77-78.

⁷⁷ PDV 81, AAS 84 (1992), 799: „Translaticium instrumentum est quod nihil interea perdidit suae praestantiae non solum ut spiritualis formatio praestetur, sed etiam ut perpetua fidelitas ac magnanimitas in ministerii sacerdotalis executione promoveatur sustineatur que”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 533-534.

⁷⁸ Tamże, AAS 84 (1992), 800: „«Paedagogicum est instrumentum magnae prudentiae, summi tamen ponderis, ars est paedagogica et psychologica permagnae gravitatis in eo qui eam facit; spiritualis exercitatio humilitatis est ac fiduciae in eo qui eam percipit»», *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 534.

nego do kapłaństwa, bez pomocy kompetentnego kapłana⁷⁹. Podobnie Jan Paweł II zauważa, że: „Trzeba koniecznie odkryć na nowo wielką tradycję osobistego kierownictwa duchowego, które zawsze przynosiło liczne i cenne owoce w życiu Kościoła. W konkretnych przypadkach i przy spełnieniu ściśle określonych warunków może ono być wspomagane, ale nie zastępowane, przez pewne formy analizy czy pomocy psychologicznej”⁸⁰.

Kierownictwo duchowe winno być dostosowane do potrzeb duchowych seminarzysty, mieć charakter wybitnie pozytywny i być skierowane ku osiągnięciu świętości na różnych etapach życia duchowego. Każdy kandydat do kapłaństwa w zasadzie jeden raz w miesiącu winien kontaktować się ze swym ojcem duchownym, jakkolwiek ten powinien być zawsze dostępny dla osób kierowanych, a więc i w czasie studium, jak i w czasie rekreacji.

Ojciec duchowny kierując życiem duchowym seminarzysty, winien mieć przed oczyma obraz kapłana, jakiego potrzebuje Kościół działający w takich, a nie innych czasach. Zawsze jednak winien pamiętać o Jezusie Chrystusie jako Dobrym Pasterzu i wciąż aktualnym wzorze dla wszystkich⁸¹.

Ojciec duchowny winien wnikać w pobudki, które skłoniły seminarzystę do wstąpienia do seminarium duchowego, a także winien zwracać uwagę na jego postęp w życiu duchowym. Jeśli seminarzysta dobrze wypełnia obowiązki każdego dnia, dążąc do własnego uświęcenia, to jest to znak, iż prawdopodobnie i w przyszłości, będąc kapłanem w posłudze duszpasterskiej, będzie poszukiwał wzrostu życia wewnętrznego⁸².

Należy też przypomnieć, iż ojciec duchowny nie może nakłaniać seminarzysty do przyjęcia święceń, jeśli ten ma wątpliwości lub pragnienie się wycofać. Niewątpliwie, w trudnym położeniu znajduje się ojciec duchowny, gdy rada pedagogiczna przedstawiła kandydata do święceń,

⁷⁹ G. GAMBINO, *Dimensioni della formazione presbiterale*, Torino 1993, 278.

⁸⁰ PDV 40, AAS 84 (1992), 724-725: „Per necessarium quippe est, etiam eam traditam praxim denuo invenire, recentiore vocabulo «comitationis spiritualis personalis» hodie expressam, quae copiosissimam procul dubio fructuum segetem pro Ecclesiae vita per saecula tulit. Nec recusamus posse in quibusdam casibus et sub certis condicionibus, non substitui, sed iuari dumtaxat, per alias analysis vel adiutorii psychologici formas”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 469.

⁸¹ R. SELEJDAK, *Stawać się i być kapłanem Chrystusa*, 130.

⁸² J. MISIUREK – J.M. POPLAWSKI, *Kierownictwo duchowe w służbie nowej ewangelizacji*, Lublin 2000, 122.

a tymczasem on zna jego niegodność⁸³. Już Pius XI w Encyklice o kapłaństwie katolickim podkreśla, że „ojcowie duchowni i spowiednicy, zwłaszcza jeśli rektorzy obowiązku swego nie pełnią, albo pełnią go opieszale i niedbale, powinni z całą bezwzględnością i to z urzędu nalegać na nieodpowiednich i niegodnych kandydatów, aby póki czas opuścili mury seminaryjne. W tej sprawie winni wybrać drogę pewniejszą, która przynosi korzyść tylko im, skoro nie dopuszcza się ich do stanu, który stałby się przyczyną wiecznej zguby”⁸⁴.

Niewątpliwie, posługa kierownictwa duchowego w seminarium stanowi dla ojca duchownego zadanie niezwykle trudne i delikatne. Stąd, w jego realizacji nie może on zbyt polegać na własnych umiejętnościach i pomysłach, a wynik swych wysiłków winien zlecić Bogu⁸⁵. Taka postawa winna znaleźć swój wyraz w pokornej i ufnej modlitwie w intencji swych wychowanków na wzór Chrystusa, który „noce spędzał na modlitwie”, zanim wybrał Dwunastu (por. Łk 6, 12).

Wreszcie w formacji duchowej seminarzystów należy zwrócić uwagę na zaszczerpienie w nich pobożności maryjnej. Miłość alumna do Maryi powinna opierać się na wierze i wyrażać w codziennym odmawianiu Różańca świętego, naśladowaniu Jej cnót i pełnym Jej zawierzeniu⁸⁶.

6.3. Formacja intelektualna

Dzisiaj kapłan jest wezwany do głoszenia Ewangelii światu często obojętnemu na wartości religijne oraz do rozwiązywania różnorodnych

⁸³ Cz. LEWANDOWSKI, *Pozasakramentalne kierownictwo ojca duchowego*, „Ateneum Kapłańskie” 70 (1967), 99-111.

⁸⁴ PIUS XI, *Litterae encyclicae de sacerdotio catholico „Ad catholici sacerdoti fastigium”*, AAS 28 (1936), 41: „Quamobrem ipsi — tum praesertim, cum externae rei moderatores vel neutiquam, vel enervate ac languide; suas partes peragant — non aptos aequae atque indignos, humano nullo habito respectu, pro officio iubeant e sacris Seminarii saeptis, dum tempus est, recedere; eaque in causa pertractanda tutiorem semper sententiam amplectantur, quae quidem, ad rem quod attinet, multo magis sacrorum alumnis favet, cum eos ex itinere avertat, per quod ad aeternam ruinam adduci possent”, tłum. własne.

⁸⁵ J. MAJKOWSKI, *Psychologia kierownictwa duchowego*, „Ateneum Kapłańskie” 76 (1968), 10-19.

⁸⁶ FRANCISZEK, *Przemówienie podczas spotkania w Auli Pawła VI z seminarzystami, nowicjuszami, nowicjuzkami i młodzieżą będącą na drodze powołania*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 8-9 (2013), 45; TENŽE, *Dialogo con gli studenti dei Pontifici Collegi e Convitti di Roma nell'Aula Paolo VI*, „L'Osservatore Romano” 14.05.2014, 4-5.

i złożonych problemów ludzkich. Z tego względu formacja intelektualna powinna prezentować wysoki poziom naukowy i być pielęgnowana z największą starannością⁸⁷.

Formacja ta, aby była skutecznym narzędziem integralnej formacji przyszłego kapłana, musi najpierw zapewnić mu właściwe przygotowanie filozoficzne. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* przypisuje temu przygotowaniu szczególne znaczenie ze względu na studium teologii, jak również na konieczność podjęcia owocnego dialogu ze współczesnym człowiekiem⁸⁸.

Wielkie znaczenie studium filozofii w formacji kapłańskiej dostrzega również *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Stwierdza on: „Kształcenie filozoficzne, które ma się oprzeć na wiecznie trwałym dziedzictwie filozoficznym, uwzględniającym również współczesne badania filozoficzne, ma się tak odbywać, by doskonalilo formację humanistyczną alumnów, ćwiczyło umysł i przygotowywało ich do podjęcia studiów teologicznych”⁸⁹.

Po tej linii idzie także adhortacja apostołska *Pastores dabo vobis*, która uważa filozofię za konieczną w poszukiwaniu prawdy i lepszym zrozumieniu tożsamości i powołania kapłańskiego⁹⁰.

Formacja intelektualna oprócz zagwarantowania kandydatowi do kapłaństwa właściwego przygotowania filozoficznego winna również zaofiarować mu solidne przygotowanie teologiczne. Przygotowanie to powinno pomóc seminarzyście w „[...] ukształtowaniu *własnej wizji* prawd objawionych przez Boga w Jezusie Chrystusie i doświadczenia wiary Kościoła, *wizji pełnej i scalonej*”⁹¹. Stąd, przyszłemu kapłanowi

⁸⁷ BENEDYKT XVI, *List do Seminarzystów* 5, 6; FRANCISZEK, *Dialogo con gli studenti dei Pontifici Collegi e Convitti di Roma nell'Aula Paolo VI*, „L'Osservatore Romano” 14.05.2014, 4.

⁸⁸ *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* 70, nota 148 a. Por. DFK 14-15, AAS 58 (1966), 722, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 296-297; IOANNES PAULUS II, *Litterae encyclicae de necessitudinis natura inter fidem et rationem „Fides et ratio”* 60, AAS 91 (1999), 52-53, JAN PAWEŁ II, *Encyklika „Fides et ratio” o relacjach między wiarą i rozumem*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2005, 1148-1149; CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Lettera circolare, „L'insegnamento della filosofia nei seminari”*, Vaticano 1972.

⁸⁹ KODEKS PRAWA KANONICZNEGO, kan. 251.

⁹⁰ PDV 52, AAS 84 (1992), 750-751, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 490-491.

⁹¹ Tamże 54, AAS 84 (1992), 753: „[...] ut ampliorem ac unius conspectus visionem nanciscatur de veritatibus a Deo in Christo Iesu revelatis itemque de plena et integra fidei experientia, quam vivit Ecclesia”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 493.

trzeba umożliwić poznanie „wszystkich prawd wiary chrześcijańskiej” i poznanie ich w „sposób organiczny”. Należy mu zatem pomóc w „dokonaniu syntezy, ogarniającej wkład różnych dyscyplin teologicznych, których specyfika nabiera autentycznej wartości jedynie w ich głębokim wzajemnym powiązaniu”⁹².

W formacji intelektualnej seminarzystów trzeba ponadto uwzględnić kontekst kulturowy, który stanowi dzisiaj dla Kościoła wielkie wyzwanie. Szczególnie powinno się zwrócić uwagę na ekumenizm, nauki ścisłe i przyrodnicze, wielkie problemy etyczne, sekularyzację wiary, agnostycyzm, problem sprawiedliwości społecznej, pokoju i wolności⁹³.

6.4. Formacja duszpasterska

Formacja duszpasterska stanowi ukoronowanie całej formacji kapłańskiej. Prawda ta została potwierdzona już w soborowym dekrete *Optatam totius*: „Kształcenie [...] alumnów powinno w całości zmierzać do tego, by stawali się oni prawdziwymi duszpasterzami na wzór Pana naszego Jezusa Chrystusa, Nauczyciela, Kapłana i Pasterza”⁹⁴. Również Jan Paweł II zauważa iż: „Cel duszpasterski [...] integruje i kształtuje całą formację przyszłych kapłanów”⁹⁵.

Formacja duszpasterska seminarzystów obejmuje aspekt teoretyczny i praktyczny.

Aspekt teoretyczny stanowi refleksja analityczno-krytyczna nad rozwojem działalności duszpasterskiej Kościoła w różnych kontekstach społeczno-kulturowych naszych czasów, aby ukazać jej autentyczność i skuteczność, aspekty pozytywne, problematyczne i negatywne⁹⁶. Re-

Por. BENEDYKT XVI, *List do Seminarzystów* 5, 6.

⁹² PDV 54, AAS 84 (1992), 753: „[...] ut synthesim conficiat in quam diversarum disciplinarum theologiarum summa quaeque vergat, cum nulla earum certum verumque valorem nanciscatur, nisi profundius singulae ad invicem ordinentur”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 493.

⁹³ Tamże 54, AAS 84 (1992), 754, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 493-494; Por. BENEDYKT XVI, *List do Seminarzystów* 5, 6; C.M. MARTINI, *Qualche anno dopo. Riflessioni sul ministero presbiterale*, Casale Monferrato 1987, 21.

⁹⁴ DFK 4, AAS 58 (1966), 716: „In eis integra alumnorum institutio eo tendere debet ut ad exemplar Domini Nostri Iesu Christi, Magistri, Sacerdotis et Pastoris, veri animarum pastores ipsi formentur”, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 291.

⁹⁵ PDV 57, AAS 84 (1992), 758: „Ita finis pastoralis [...] unam facit et definitam institutionem eorum qui futuri sunt sacerdotes”, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 497.

⁹⁶ A. FAVALE, *La formazione iniziale dei candidati al presbiterato*, Roma 1995, 97.

fleksja ta obejmuje m.in. takie dyscypliny naukowe, jak: teologię pastoralną w ścisłym słowa tego znaczeniu, katechetykę, homiletykę, prawo kanoniczne itd. Następnie jest ona uzupełniana różnymi elementami interdyscyplinarnymi przedstawiającymi implikacje duszpasterskie eklezjologii, sakramentologii i teologii moralnej. Wykorzystuje ponadto w odpowiedni sposób osiągnięcia takich nauk, jak pedagogika, metodologia, socjologia, psychologia, które pozwalają lepiej poznać potrzeby osobiste, społeczne i religijne ludzi, złożoność środowisk apostolatu, środki pedagogiczne i metodologiczne użyteczne w duszpasterstwie. Dyscypliny te, jednakże, powinny być uważane za pomocnicze w tym znaczeniu, iż dotyczą aspektu ludzkiego fenomenu religii, podczas gdy on składa się głównie z elementów nadprzyrodzonych wykraczających poza obszar poszukiwań nauk humanistycznych⁹⁷.

Aspekt praktyczny formacji duszpasterskiej stanowią z kolei różnego typu praktyki duszpasterskie alumnów. Powinny być one dobierane z wielką roztropnością, nie improwizowane, lecz rzetelnie przygotowane, dozowane stopniowo w zależności od zdolności seminarzystów, dokładnie zaprogramowane w czasie, odbywane zgodnie z dyrektywami współpracujących kapłanów i świeckich, odpowiednio kontrolowane i kierowane przez samych wychowawców lub przez osoby wykwalifikowane, posiadające doświadczenie apostolskie i umiejętność właściwego przewodniczenia wspólnotom chrześcijańskim.

Ponadto, ze strony wychowawców odpowiedzialnych za formację, jak i ze strony alumnów, powinno istnieć pragnienie i wola harmonizowania praktyk duszpasterskich z całym procesem formacyjnym w taki sposób, aby zaangażowanie w studium i postęp w całościowej formacji nie tylko nie były zakłócanie, lecz umacniane i scalane tymi aspektami, których wspólnota seminaryjna nie może zaoferować w perspektywie przyszłych zadań. Takie zharmonizowanie może być ułatwione, jeśli praktyki duszpasterskie będą omawiane i oceniane przez samych zainteresowanych z ich wychowawcami, albo jeszcze lepiej w grupie⁹⁸.

W tym kontekście należy zauważyć, iż praktyki duszpasterskie są bardzo owocne w końcowej fazie studiów, kiedy seminarzysta posiada już solidny bagaż wiadomości i dobrego przygotowania duchowego, natomiast w pierwszych latach seminaryjnych są najczęściej bezużyteczne i mogą stać się przeszkodą w pogłębieniu formacji.

⁹⁷ Tamże.

⁹⁸ PDV 57, AAS 84 (1992), 758-759, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 497-498; Por. A. FAVALE, *La formazione iniziale dei candidati al presbiterato*, 100.

7. Starannie wybrani i przygotowani wychowawcy seminaryjni gwarancją solidnej formacji kapłańskiej

Wizytacje Apostolskie wykazały w wielu seminariach – i to w różnych krajach – iż ekipy wychowawców są niekompletne. Brakuje w nich wicerektorów, prefektów studiów, ojców duchownych. Niekiedy wychowawcy pełnią jednocześnie różne funkcje w diecezji, mieszkają poza seminariami i dochodzą do nich tylko w niektóre dni tygodnia. Zauważa się też, że wielu wychowawców jest bardzo młodych, bez żadnego specyficznego przygotowania do wykonywania powierzonych im funkcji wychowawczych oraz nie posiadają żadnego doświadczenia duszpasterskiego. Jest zaś rzeczą oczywistą, iż wychowawcy seminaryjni mają wielki wpływ na losy seminarium, a w związku z tym na jakość formacji przyszłych kapłanów. Jacy wychowawcy, takie seminaria i taka formacja integralna seminarzystów. Seminaria duchowne, aby mogły zapewnić alumnom solidną formację, muszą dysponować odpowiednią liczbą wychowawców starannie dobranych, właściwie przygotowanych i przepojonych ideałami kapłańskimi.

7.1. Kryteria wyboru wychowawców

Kryteria, według których winni być wybierani wychowawcy przyszłych kapłanów, są bardzo wymagające.

Soborowy Dekret o formacji kapłańskiej *Optatam totius* stwierdza: „Ponieważ formacja alumnów zależy zarówno od mądrych przepisów, przełożeń i profesorowie seminariów winni być dobierani spośród najlepszych”⁹⁹. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* kontynuując myśl soborową, dodaje: „Przełożeń winni być wybierani z największą starannością. Powinni być ożywieni duchem kapłańskim i apostoelskim, zdolnymi do wzajemnej i braterskiej współpracy we wspólnym działaniu wychowawczym, wrażliwymi i otwartymi na potrzeby wspólnoty kościelnej i świeckiej, odznaczającymi się doświadczeniem duszpasterskim w posłudze parafialnej lub innych posługach, doskonałymi znawcami młodzieńczego ducha”¹⁰⁰.

⁹⁹ DFK 5, AAS 58 (1966), 716, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 291.

¹⁰⁰ *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* 30 – tłum. własne.

Temat ten podjął również Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej *Pastores dabo vobis*. Wspominając wymagania soborowe, zaakcentował jeszcze bardziej rys kolegialny i duchowy formatorów: „Z pewnością – stwierdza papież, cytując Ojców Synodalnych – zadanie formacji kandydatów do kapłaństwa wymaga nie tylko specjalnego przygotowania formatorów [...], ale także ducha wspólnoty i współpracy oraz zgodnej realizacji programu, tak aby zawsze była zachowana jedność duszpasterskiego działania seminarium pod kierunkiem rektora. Niech wychowawcy dają świadectwo prawdziwie ewangelicznego życia i całkowitego oddania się Panu. Należy zadbać o to, by ich życie odznaczało się pewną stabilnością oraz by mieszkali razem z całą wspólnotą seminarium. Niech będą ściśle złączeni z biskupem, który jako pierwszy jest odpowiedzialny za formację kapłanów”¹⁰¹.

Według Kongregacji Edukacji Katolickiej u kandydata na wychowawcę należy rozróżnić między „charyzmatem”, który wiąże się z jego predyspozycjami wrodzonymi i będącymi owocami łaski Bożej, a zdolnościami, które nabył podczas studiów i praktyki.

O wyborze wychowawcy powinny decydować także takie jego przymioty, jak: głęboka wiara, zmysł duszpasterski, duch wspólnoty, dojrzałość ludzka i równowaga psychiczna, dojrzałość uczuciowa, komunikatywność, pozytywne i krytyczne spojrzenie na współczesną kulturę¹⁰².

7.2. Przygotowanie wychowawców

Wychowawcy seminaryjni oprócz tego, iż powinni być starannie wybrani, winni posiadać solidne przygotowanie.

Sprawa przygotowania wychowawców została podjęta już na Soborze Watykańskim II. Dekret *Optatam totius* wymaga, aby wychowawcy seminaryjni byli „starannie przygotowani przez gruntowne kształ-

¹⁰¹ PDV 66, AAS 84 (1992), 773: „«Labor formationis candidatorum sacerdotii certe exigit non solum quandam specialem formatorum praeparationem, [...] sed etiam spiritum communionis et collaborationis in unitate pro programmata evolvendo, ut semper unitas salvetur in actione pastorali Seminarii sub ductu rectoris. Coetus formatorum testis sit vitae vere evangelicae et totalis Domino deditio. Quadam stabilitate gaudeat et residentiam habituaalem in communitate Seminarii habeat oportet. Cum Episcopo intimius coniungatur, uti primo formationis sacerdotum responsali», *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 509.

¹⁰² CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Direttive sulla preparazione degli educatori nei Seminari* 24-42, Roma 1993.

cenie, odpowiednie doświadczenie duszpasterskie i właściwe ukształtowanie duchowe i pedagogiczne¹⁰³. Dokument ten sugeruje również, aby „ustanawiać instytuty, a przynajmniej kursy, o odpowiednim programie przygotowawczym, a także urządzać regularne spotkania przełożonych seminariów¹⁰⁴.

Wymagania te zostały ponownie podjęte w niektórych zaleceniach nadzwyczajnego Synodu Biskupów w 1967 r., a następnie sformułowane w *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*. W dokumencie tym czytamy: „Misja przełożonych seminarijnych, będąc sztuką nad sztukami, nie pozwala na działanie w sposób improwizacyjny i przypadkowy. Stąd, oprócz przymiotów naturalnych i nadprzyrodzonych winni oni koniecznie posiadać, w zależności od powierzonego zadania, odpowiednie przygotowanie duchowe, pedagogiczne i fachowe, nabyte przede wszystkim w wyspecjalizowanych instytutach, erygowanych lub mających być erygowanymi w tym celu we własnym kraju lub w innych krajach¹⁰⁵.

Podstawowym jednak dokumentem dotyczącym formacji formatorów są *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w Seminarjach*. Przedstawia on szczegółowo wymogi i kierunki formacji formatorów. Formacja ta zawiera fazę wstępną, początkową, poprzedzającą – o ile to możliwe – podjęcie obowiązków oraz fazę dalszą, okresowo ponawianą, czyli formację stałą¹⁰⁶.

W tym kontekście należy podkreślić, iż w skali światowej sposoby realizacji formacji formatorów są zróżnicowane. W wielu krajach Konferencje Biskupie organizują przeróżne spotkania, konferencje czy sympozja poświęcone tematyce formacyjnej. Ponadto organizowane są specjalne Szkoły Formatorów, przeprowadzające okresowe cykle formacyjne dla ojców duchownych i moderatorów zewnętrznych.

Zakończenie

Podsumowując, należy zauważyć, iż skuteczność misji Kościoła w dzisiejszych czasach w ogromnej mierze zależy od kapłanów. Stąd,

¹⁰³ PDK 5, AAS 58 (1966), 716-717: „[...] atque solida doctrina, congrua experientia pastoralis et peculiari institutione spirituali et paedagogica diligenter praeparentur”, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 291. Por. PDV 66, AAS 84 (1992), 733, *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 509-510.

¹⁰⁴ PDK 5, AAS 58 (1966), 717, SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, 291-292.

¹⁰⁵ *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* 30 – tłum. własne.

¹⁰⁶ *Direttive sulla preparazione degli educatori nei Seminari* 48-71.

Kościół musi podejmować nieustanne wysiłki, aby zagwarantować kandydatom do kapłaństwa właściwą formację. Formacja ta winna opierać się na koncepcji kapłaństwa całkowicie zgodnej z nauczaniem Urzędu Nauczycielskiego Kościoła i obejmować wymiar ludzki, duchowy, intelektualny i duszpasterski, wzajemnie ze sobą powiązane i uzupełniające się. Ponadto należy zwrócić dużą uwagę na staranne rozeznanie zdadności kandydatów zarówno przy przyjmowaniu ich do seminarium, jak też przy dopuszczaniu do święceń. Nie ulega wątpliwości, iż tylko solidna i kompletna formacja może pomóc seminarzystom w stawianiu się kapłanami na wzór Jezusa Dobrego Pasterza, dyspozycyjnymi, inspirowanymi autentyczną miłością pasterską, wspieranymi pogłębiającą duchowością, ożywionymi miłością do Kościoła, jednym słowem zdolnymi do owocnego podjęcia trudnych wyzwań współczesnego świata.

The Formation of Seminarians when Confronted with the Challenges of the Contemporary World Summary

Today, the performance of pastoral service by the priest is not easy. There are many reasons this situation exists. Among those which are most influential are: secularization, hedonism, moral relativism, individualism, the complicated socio-political situation, and subjectivism in faith. Thus, it happens that the priest, discouraged by the failures in his service, betimes undertakes the dramatic decision to abandon the priesthood. In this atmosphere, assuring suitable formation for future priests, dedicated to the fruitful carrying out of the mission of Jesus the Good Shepherd to the contemporary world, becomes one of the most important tasks of the Church. This must be based upon the concept of a priestly identity fully in conformity with the Ecclesiastical Magisterium, which embraces four fundamental dimensions: human, spiritual, intellectual, and pastoral. Another issue of great importance is the careful verification of the suitability of the candidate for Orders, both at the time of their first admission to seminary as well as at the occasion of their promotion to Holy Orders.

Słowa kluczowe: Jezus Dobry Pasterz, wyzwania współczesnego świata, posługa kapłańska, hedonizm, sekularyzacja, relatywizm, seminarium, seminarzysta, kapłan, kapłaństwo, tożsamość kapłańska, bi-

skup, formacja kapłańska integralna, wymiary formacji, formatorzy, rozeznanie zdatności kandydata, przyjęcie do seminarium i dopuszczenie do święceń, okres propedeutyczny, celibat kapłański, ojciec duchowny, Magisterium Kościoła.

Keywords: Jesus the Good Shepherd, challenges of the contemporary world, priestly ministry, hedonism, secularism, relativism, seminary, seminarian, priest, priesthood, priestly identity, bishop, integral priestly formation, formational dimensions, formators, discerning priestly suitability in candidates, admission to seminary and to Holy Orders, propedeutic period, priestly celibacy, spiritual father, Ecclesiastical Magisterium.